

Forfatter Dy Plambeck.

Tale til Akademirådets Stiftelsesfest 2015

- et nyt blik at se med

Deres kongelige højhed, mine damer og herrer

Min far havde en ven, som vi kaldte for Thomas Kunstmaler. Han var klichéen på en kunstner; fattig og excentrisk. Han boede for sig selv i et ramponeret rækkehus på Amager sammen med sin tamme krage, som sad på hans skulder. Min far sagde, at han var fattig på grund af sit temperament. Engang, jeg besøgte Thomas sammen med min far, smed han sit fjernsyn ud ad vinduet i raseri over, at han havde glemt at købe mælk til kaffen.

Jeg kunne godt lide at være på besøg hos Thomas Kunstmaler. De enorme stakke af papir og lærreder, der fyldte gulvet i stuen. Malerpletterne på møblerne. Den måde, alt var fedtet ind i maling og gammelt snavs på. De smalle gange, et slags stisystem, som han havde udviklet, så han kunne komme frem i huset mellem stablerne af ting. Hans metalkasse med et arsenal af sprøjter og gummislanger, som han havde, fordi han led af diabetes og skulle have insulin hver dag.

Også ved Thomas Kunstmaler var der noget, der fascinerede mig, når han stod i døråbningen iført hat og lang frakke og tog imod min far og mig. Det var, som om jeg genkendte noget af mig selv i ham, uden at jeg kunne pege på, hvad det var.

Da jeg blev ti år, bestilte min far et portræt af mig af Thomas Kunstmaler, men det oliemaleri, som han kom med, lignede alt andet end det fotografi af mig, som han skulle male efter. Mit lange lyse krøllede hår var på maleriet kort og rødt - og jeg havde et stort mellemrum mellem fortænderne.

Sammen med maleriet af mig havde Thomas Kunstmaler et litografi af Asger Jorn under armen. Han ville pantsætte det hos min far. Min far gik med til det. Han gav Thomas de penge, som maleriet var værd, og lovede ham at opbevare det, indtil han havde råd til at købe det tilbage. Min far kendte Thomas, sagde han, og vidste, at han ikke ville få skrabet pengene til litografiet sammen, så han forærede mig det i fødselsdagsgave i stedet for det håbløse maleri af mig, som han havde bestilt. Jeg ønskede mig en pony. Jeg fik et litografi af Asger Jorn.

Billedet blev sat op på mit værelse mellem mine hesteplakater. Det var et abstrakt motiv i klare røde, grønne, blå og gule farver, uden titel. Om aften, før jeg skulle sove, lå jeg i min seng og så på det. To store blå plamager bredte sig ud mod billedets hjørner som store bølger, som om det var havet, Jorn havde malet. Når jeg kom hjem fra skole, havde lyset i værelset ændret sig. Nu lignede bølgerne pludselig to hoveder, der stak op over et bord. At nogen sad i en stue og snakkede. Billedet gav mig en oplevelse af, at kunst ikke var statisk, men organisk, i bevægelse, ligesom jeg selv var som menneske. At billedet hele tiden var under forandring.

Men der var også noget andet. Jeg kunne se, at billedet åbnede sig for mig på en anden måde, end hesteplakaterne gjorde. Plakaterne var døde. Billedet var levende. Derfor kunne jeg blive ved med at se på det. Jeg kunne se, at der var en verden i det billede, en verden, som blev en del af den verden, som jeg var til stede i, verden i mit værelse.

Den oplevelse var ikke noget, jeg var i stand til at sætte ord på som tiårig. Først da jeg blev ældre, voksen, forstod jeg, at jeg med litografiet af Jorn fik min første kunstneriske oplevelse. Jeg forstod, at det er dét, kunsten kan: Minde os om at alt er i konstant forandring. Den kan udvide verden, så man på én gang føler sig genkendt og fremmed. Jeg tror, de fleste mennesker, der har set et kunstværk, genkender følelsen af, at man ser på det og tænker: Ja! Sådan er det! Sådan føles det! uden nogensinde at have været i det rum, kunstværket forestiller. Om det er abstrakt eller konkret. Man ser på et stykke kunst og møder noget nyt, samtidig med at man har følelsen af, at man hele tiden har kendt det. Derfor føler man sig inkluderet i kunsten. Den inkludering giver et nyt blik på verden. Jeg oplevede først og fremmest, at kunsten gav mig et nyt blik at se med.

*

Da jeg var tyve år og gik på højskole, fik jeg selv en ven, der var kunstner. Forfatteren Hans Otto Jørgensen. Han var også min lærer. En af den slags lærere, der engagerer sig så meget i sine elever, at han også bliver en ven. Han var med til at åbne mine øjne for den kunstgren, der skulle blive min, nemlig litteraturen. Sammen med Hans Otto Jørgensen læste jeg flere af de forfattere, der kom til at præge min tilgang til kunsten og mit forfatterskab.

Af Herman Bang lærte jeg om virkeligheden. At det var dér, historierne tog deres udgangspunkt. Ligesom ham havde jeg en sult efter konkret viden om ting i verden. Hvordan gør man lige præcis *den* ting? Hvordan mærkes det? Hvordan føles det helt nøjagtigt? Hvordan siger hun *dét* ord? Hvor lægger hun trykket? Hvordan drejer hun sin hånd, mens hun taler?

Af William Faulkner lærte jeg, at alle liv er hele liv og skal behandles sådan - i kunsten og i virkeligheden. Jeg lærte ikke at ironisere over et liv, der lige så godt kunne have været mit eget. Ikke at se ned på nogen.

Af Rilke lærte jeg, at kunst skal opstå af nødvendighed.

Af Joseph Conrad lærte jeg ikke at være bange. Han siger:

Kunstneren må uden frygt gå ind i enhver menneskelig tilstand og holde den tilstand dirrende frem, konkret i farve, form og bevægelse, få læseren til at høre og føle og ikke mindst at se, og samtidig blotlægge det indre tryk, den mulige eksplosion i hvert afgørende menneskeligt øjeblik.

Men først og fremmest lærte jeg at læse af Hans Otto Jørgensen. Jeg lærte at læse, hvad andre skrev. Jeg lærte at læse, hvad jeg selv skrev. Mine egne tekster. Det gjorde, at jeg kunne blive forfatter. Jeg fandt ud af, at det, som jeg i lang tid gerne havde villet, var at skrive. At det var dét, jeg så hos Thomas Kunstmaler, den flig af umiddelbar genkendelse, interessen for kunst.

*

Thomas Kunstmaler dukkede en dag op i mit barndomshjem. Han plejede at have en ostemad i lommen, hvis hans blodsukker pludselig skulle blive lavt. Det havde han også den dag. Han satte sig ved bordet i vores stue, spiste sin ostemad og bad om et råt æg, som han slog ud i et glas, blandede det op med whisky og drak. Ost, rå æg og whisky var den bedste kur til at kontrollere hans diabetes, sagde han. Han stillede glasset på bordet og tog en masse krøllede sedler op af lommen på sin lange frakke. Han ville have sit Asger Jorn-litografi igen. Min far troede ikke sine egne øjne, da han så den krøllede bunke sedler ligge på bordet.

Der var ingen tvivl om, at Thomas havde knoklet, spinket og sparet for at få råd til at købe billedet tilbage. Dengang forstod jeg ham ikke. At han, der ingen penge havde, ville bruge de penge på billedet. Men i dag forstår jeg det forhold, man kan have til kunst. Fordi kunsten får én i krise. Fordi verden pludselig ikke er, som man kender den. Man er ikke det menneske, som man troede, man var. Fordi man forandres med kunsten. Man stopper op, ser på et kunstværk, undres over det, over virkeligheden, hinanden, sig selv. Det er det, god kunst kan: få én til at se verden på en ny måde. Det er det skræmmende og fascinerende ved kunst. Det provokerende og bevægende.

Kunsten er for mig et rum, man kan gå ind i, et rum, hvor livets hastighed sænkes, så alt står frem i sin fulde kompleksitet. Hvor man virkelig kan se det, der er. I kunsten kan et øjeblik strækkes ud, så man får adgang til det og til hinanden. Gennem den bevægelse skaber kunsten en ny form at være menneske i.

Men kunsten er ikke sådan at indfange. Jeg ved aldrig rigtig, hvad jeg skal svare, når jeg bliver spurgt, hvad det er, kunsten *kan*. Der er ligesom ikke et begreb, der er dækkende nok.

Den svenske digter og nobelprismodtager Tomas Tranströmer skriver i digtet ”Madrigal:”

De alvorligste forbrydelser forbliver uopklarede trods indsats af mange betjente. På samme måde er der et sted i vores liv en stor uopklaret kærlighed.

For mig er de linjer et billede på kunsten. Den er en stor uopklaret kærlighed, som jeg ikke forstår. Den kan ikke opklares som en forbrydelse, ikke indfanges som en tyv, men den findes og hurra for det og for aftenens medaljemodtagere - og rigtig god fest.